İSTANBUL'DA ALMAN RUHU:
ONTOLOJİ VE FELSEFİ ANTROPOLOJİNİN
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NE GİRİŞİ

Pascale Roure
Dr., Sorbonne Paris IV / Humboldt Universität Berlin

Sunumun amacı, 1933-1960 yılları arasında Almanya ile Türkiye arasındaki akademik ilişkiler çerçevesinde, Alman felsefesinin İstanbul Üniversitesi'ne girişini incelemektedir. Bu karmaşık süreç, Almanya'dan sürgün edilen profesörlerin 1930'lu yıllarda Türkiye'de bulunuşlarıyla sınırlı kalmayıp siyasi ve uzun süreli bir bilgi aktarımı perspektifinden değerlendirilmeyi gerekli kılmaktadır. Söz konusu akademik ilişkiler aslında Birinci Dünya Savaşı döneminde başlar. Alman bir Felsefe Semineri, Almanya'dan gelen Günther Jacoby tarafından ve Kant-Gesellschaft'ın desteğiyle Darülfünun'da kurulmuştur. Bu ilk bakışta anekdotik görünen olaydan sonra, Weimar Cumhuriyeti döneminde (1919-1933) Alman-Türk akademik ilişkileri yeni bir şekilde olgunlaşır (örneğin, Orhan Sadeddin Gießen Üniversitede Ernst von Aster ve başka Yeni-Kantçı profesörlerin yanında doktora tezini yazar). Bunun yanında, Jacoby ve Nicolai Hartmann'ın ilk temsilcileri oldukları Alman ontolojisinin gelişiyle birlikte, 1933 reformundan sonra paradoksal bir mirastan da söz edilebilir.

Yeni-Kantçı gelenek karşısındaki eleştirel tartışmayla 1920'li yıllarda gelişen Alman felsefesinin rakip paradigmaları, Türkiye'de ulusal ve sekülerleştirilmiş bir akademik felsefenin yeniden tanzimi için kullanılmıştır. 1933'ten itibaren Felsefe Bölümü'nde, sürgündeki profesörler Hans Reichenbach ve Ernst von Aster'in temsil ettiği mantıksal ampirizm ve eleştirel pozitivizme paralel olarak, reformdan sonra İstanbul Üniversitesi'nin ilk doktoralı doçentlerinin (Mahzar Şevket İpşiroğlu, Takiyettin Mengüşoğlu ve Macit Gökberk) de hocaları olan Erich Rothacker'in (Bonn) kültürel antropolojisi ile Nicolai Hartmann'ın (Berlin) "yeni ontoloji"si de giderek artan bir ilginin konusu olmuştur. Alman felsefesinin bu etkisi, savaş sonrasında

ikinci bir dalgayla, Hartmann'a yakın bir grup Alman felsefecinin (Heinz Heimsoeth, Joachim Ritter, Hermann Wein, Bruno Baron Freytag-Löringhoff), Erich Rothacker ve Felsefi Antropolojinin temsilcileri (Hans Freyer, Arnold Gehlen) daha İstanbul'a gelmesiyle iyice yoğunlaştı. Bu ikinci dalgayla gelenler, ikinci kuşak doçentlerin (Bedia Akarsu, Nermi Uygur, Hüseyin Batuhan) formasyonuna katkıda bulundu.

Dolayısıyla İstanbul Üniversitesi, iki savaş arası dönemdeki Alman felsefesinin rekabet halindeki paradigmalarının karşı karşıya geldiği eşsiz bir örnek teşkil etmektedir. 1933 reformu sonrasında büyük ölçüde kurumsallaşan Alman felsefesinin girişi, Türkiye'de akademik felsefenin teorik ve linguistik yeniden tanziminde oynadığı rol nedir? Bu farklı paradigmalar modernite söylemi içinde nasıl kullanıldı ve nasıl, geleneksel, metafizik ya da İslami denen kıymetten düşmüş felsefe kavramlarının yerini aldı?